

Олена
ПАРФЕНЮК

Ернст Любич

1953 року на наших екранах ішов фільм Ернста Любича "Бути чи не бути". Люди старшого покоління ще пам'ятали знаменитого американського кінорежисера німецького походження - у 20-і роки в нашій країні демонструвалися його фільми "Перлина гарему" ("Сумурун"), "Тютюнниця з Севільї" ("Кармен"), "Івенна" ("Полум'я"). Сатиричний кінопамфлет "Бути чи не бути" створений в розпал другої світової війни. Дія відбувається 1939 року в окупованій і зруйнованій фашистами Варшаві. Патріоти в підпіллі ведуть боротьбу з окупантами.

Активними учасниками опору стають актори місцевого драматичного театру, зокрема подружжя Марія та Йозеф Тура (в цих ролях знялися дуже популярні тоді актори Керол Ломбард і Джек Бенні). З їхньою допомогою вдається викрити зрадника, який проник у підпільну організацію...

Ця картина вирізнялася з доробку Любича, який уславився передусім костюмними історичними стрічками, мелодрамами, кінооперетами, салонними комедіями, фарсами. Як чесний митець він не міг не засудити фашизм.

А починався Ернст Любич так...

Перша світова війна розколола Європу. Початок воєнних дій поставив німецьких кінопрокатників у складне становище: приплив французьких фільмів припинився, стрічки Данії могли задовольнити лише незначну частку попиту. Необхідно було терміново розширити виробничу діяльність власних кіностудій.

Але розгорнулося німецьке кіно по закінченні військових дій, коли УФА (компанія "Універсум Фільм Акцієнгезельшафт" об'єднала три групи підприємств: "Нордіш Фільмагезельшафт", "Месстер Концерн" й "Уніон Концерн"), яку фінансували Крупп, Стіннес і майбутня І. Г. Фарбеніндустрі й "Дойтче Банк", забезпечила собі контроль над всіма кінозалами, що колись належали датській фірмі "Нордіск". Війна сприяла піднесенню німецького мистецтва кіно у повоєнні роки. Кіновиробництво потребувало нових кадрів і нових тем.

У нагоді німецькому кіно стала історична література, світова класика, фантастичні сюжети з життя східних володарів. Великі кіно постановки зробили Німеччину спадкоємицею італійського

кіно, яке на той час втратило своє колишнє значення.

Прагнучи позбутися італійської помпезності, німецькі постановники засвоїли стиль так званої "кулуарної історії", пояснюючи, наприклад, причини воєн і революцій любовними захопленнями своїх героїв, альковними таємницями і таке інше.

У стрічках було використано досвід грандіозних постановок відомого театрального режисера Макса Рейнгардта. Неперевершений новатор у галузі театру, він ніколи не цікавився специфічними особливостями кіномови, але вважав: все, що добре у театрі, підійде і для кіно. Переносячи на екран свої вистави "Сумурун", "Венеціанська ніч" і "Острів блаженних", він не вдавався до кінематографічних пошуків. Серед виконавців ролей у "Сумуруні" був учень Рейнгардта - актор Ернст Любич, який з 1911 року працював у берлінському театрі. Через кілька років Любич звернувся до східної легенди "Сумурун" уже як режисер. Роль східної танцівниці виконала Пола Негрі.

Змінивши професію, Е.Любич став відомим кінорежисером.

Про початок свого кінематографічного шляху Любич згадував так: "Прийнято вважати, що моєю першою "справжньою" картиною була "Мадам Дюбаррі". Це не зовсім точно. Так легко я не міг перейти від веселих комедій до великих драм. Мої комедії мали великий успіх у Німеччині, і всі мої знайомі радили мені спробувати свої сили в драмі. Мені цього не дуже хотілося. Я знав, що драма вимагає великих коштів і найретельнішої роботи, а це було під час війни. Якось Давидсон (кінопідприємець - прим. автора) запропонував мені працювати з новою польською актрисою Полою Негрі. Спокуса була надто велика. Я поставив "Очі мумії Ма". Разом з Полою Негрі в цій картині грали мої друзі Яннінгс і Лідтке. Картина мала успіх і переконала остаточно мене спробувати свої сили на великій драмі..."

1918 року фірма "Уніон" доручила Ернсту Любичу постановку грандіозної картини - "Кармен" (у нашому прокаті "Тютюнниця з Севільї") Автор сценарію Ганс Краллі (пізніше - постійний сценарист Любича) більше йшов за письменником Проспером

Кадр із фільму "Кармен". Режисер Ернст Любич. 1918.

Меріме, ніж за композитором Жоржем Бізе, а стосунки Кармен і Хозе показані в суто натуралістичному плані. Фільм вийшов на екрани вже після розгрому Німеччини і закріпив за Любичем славу одного з кращих німецьких кінорежисерів того часу. Успіх був пов'язаний і з грою талановитої Пола Негрі, яку Любич відкрив для кіно.

Фільм "Хміль" за Стріндбергом Ернст Любич поставив 1919 року. Це була перша повоєнна стрічка датської актриси Асти Нільсен, яка після війни повернулася з Копенгагена. Під час роботи над фільмом між актрисою і авторами фільму - режисером Любичем і сценаристом Краллі - виникли розбіжності. На думку Нільсен, вони викидали характерне для Стріндберга, замінюючи його банальними сценами, далекими від духу і стилю письменника. "Важко уявити собі гірше розуміння Стріндберга, - писала Аста Нільсен у спогадах. - Але Любич був невмолимий. Він навіть пишався тим, що зміг уникнути типово стріндбергівських рис, на що я дозволила собі зауважити, що тоді йому треба було обрати інший матеріал, і попросила Майнхардта скасувати мій контракт, але марно..."

"Хміль", прем'єра якого відбулася у Мюнхені, мав епохальний успіх".

В історичних фільмах німецького періоду Любич прагнув пси-

хологічно вмотивовувати події: створювалися образи історичних діячів, які, переживши палку любовну пристрасть, ставали гігантами на глиняних ногах і падали, тягнучи за собою держави, армії, корони. Така й стрічка "Мадам Дюбаррі" (1919), тему якої режисер запозичив з історії французької революції, розповівши про долю однієї з блискучих куртизанок тієї епохи.

...Король Франції Людовик XV править країною, не маючи сумніву щодо своєї величі. Фатальне знайомство з модисткою Жанною - мадам Дюбаррі та скандальний зв'язок з нею викликають незадоволення зневаженого народу. Король вмирає від потрясіння, а колишній наречений Жанни, який став якобінцем, відправляє фаворитку на гільйотину.

Обробивши відповідним чином історичний матеріал, режисер та його постійний автор Краллі створили мелодраму, де революційні події 1789 року були лише тлом для романтичних пригод героїні.

Пола Негрі - мадам Дюбаррі - була напрочуд ефектна, принадна, зворушлива, й глядачі повністю віддавали їй свої симпатії. А от повсталий народ Франції був показаний як брудний натовп кровожерних потвор, які з нетерпінням чекають на страту красуні.

Та легкість, з якою Любич обминав гострі кути історичних

подій, надала йому можливість вільно обирати тематику фільмів, не обмежувати себе в коштах. Підприємці були ним задоволені.

1920 року на екрани вийшов фільм Любича "Анна Бoleйн". В ролі короля Генріха VIII знявся Еміль Яннінгс. Тракткування образу було досить суперечливе. На екрані постав не феодальний тиран, а простодушний буржуа, який міняв дружин лише через свою легковажність. Королеви з'являлись і зникали, а король залишався. Білява Анна Бoleйн замінила страчену брюнетку Катерину Арагонську, а потім прийшла лукава Джейн Сеймур і доля Анни Бoleйн була вирішена. В ролі Анни виступила улюблениця німецької публіки Генні Портен.

Любич був майстром видовищних ефектів. У Рейнгардта він навчився ставити масові сцени, чудово володів і мистецтвом деталі, а, працюючи з акторами, вимагав від них мімікою і жестом виражати те, що в театрі виражають підтекстом ролі. Побойкуючись, що в декораціях і натовпі статистів загубиться індивідуальний герой, Любич намагався постійно підтримувати інтерес глядачів до долі людини. Він створив у Німеччині школу історичного фільму, яка проіснувала майже до приходу Гітлера до влади.

У фільмах Любича 20-х років є атмосфера поблажливий іронії в описі світу багатих нероб. Але фільми німого періоду ще не мають такої легкості й гумору, які характерні для робіт американського звукового періоду. Але не можна не відзначити впевненого професіоналізму його режисури.

Пишні постановочні стрічки Любича привернули увагу голлівудських ділків, які відчували, що в Європі з'явився конкурент. Запропонувавши великий гонорар, вони запросили його до США.

Уже в ті роки в Голлівуді творча індивідуальність художника потрапляла у повну владу продюсерів. Але ця система, яка викинула за борт Штрогейма (він повернувся до Європи), дозволила розкрити свої можливості іншому німецькому режисерові - Ернсту Любичу. Приїхавши 1923 року до США на запрошення фірми

“Юнайтед артистс”, він “заполучив” Мері Пікфорд для своєї помпезної “Розіти”, вільної інтерпретації п’єси Сарду “Тоска”. Мері Пікфорд (на той час одна із власників компанії) виконувала роль вуличної співачки. Але роль не стала удачею талановитої актриси. Та й сама постановка не виправдала надії.

Перед режисером постала дилема: відновити свою репутацію чи повернутися до Німеччини. Після довгих роздумів Любич вирішив приєднатися до нової течії, яку очолив Сесіль Блаунт де Міль, режисер, що прагнув передусім комерційного успіху. Так Ернст Любич став постановником багатьох салонних комедій, які принесли йому широку популярність у глядача і репутацію визнаного майстра бойовиків з “придворного життя”.

У 1924 - 1926 роках він екранізує комедію Лотара Шмідта “Шлюбне коло”, переробивши угорську п’єсу Біро і Лендвела “Імператриця”, ставить фільм “Заборонений рай” на основі п’єси Віктор’єна Сарду та Еміля Наджака, знімає стрічку “Поцілуй мене ще раз”, екранізує “Віяло леді Уіндермір” Оскара Уайльда, французький фарс “Такий Париж”.

Незадовго до появи звукового кіно Ернст Любич знов вдався до постановок великого масштабу, які мали успіх. Це стрічки “Студент-принц” (за п’єсою “Старий Гейдельберг”) і “Патріот”, в якій ішлося про російського царя Павла і графа Палена. Божевільного царя грав Еміль Яннінгс, спеціально запрошений до Голлівуду, який створив один із своїх кращих образів. Порівняно з іншими історичними стрічками цей фільм вирізнявся більшою правдивістю у зображенні атмосфери і побуту Росії.

Жорж Садуль називав Любича цього періоду “Сесіль Блаунт де Мілль”, але більш розумний і освічений, хоча й не такий потужний”.

В “Патріоті” вже використовувались звукові ефекти. Поява звуку в 30-ті роки внесла істотні зміни до голлівудської комедії: з’явилися комічні фільми-вистави, багато талановитих майстрів пантоміми були забуті. На одне з пер-

Кадр із фільму “Кармен”.

ших місць вийшла комедія звичаїв, початок якій поклав саме Любич (наприкінці 30-х років він якийсь час навіть очолював студію “Парамаунт”). Він швидко зрозумів, що звукове кіно дозволяє показувати на екрані найпопулярніші європейські оперети.

За участю ідеальної опереткової пари Моріс Шевальє і Джанет Мак-Дональд Любич екранізував французьку оперету Ксанрофа і Шанселя “Парад кохання”. Стрічка мала величезний успіх.

Перед війною легка комедія була панівним жанром в американському кінематографі - свого роду трансформація французького водевілю і споріднених жанрів у Англії та центральній Європі. Вдалий прийом, знайдений у “Параді кохання”, Любич використав у роботі над стрічками “Монте-Карло”, “Одна година з тобою”, які принесли Голлівуду чималі гроші. Однак мистецтво кіно від цього анітрохи не збагатилося.

Любич, знявши австро-угорський водевіль Ласло Аладара “Безладдя в раю”, створив новий жанр. Примхливість, поєднання гострослів’я з легковажними ситуаціями, розкішна атмосфера фешенебельних готелів, фривольні сцени - все це зумовило великий успіх. Любич поспішив використати відкритий ним шлях, поставивши в тому ж жанрі фільм “План життя” за Ноелом Коуардом. Однак, наступні його картини - “Восьма

дружина Синьої бороди” за п’єсою Альфреда Савуара й “Розлучена” за В. Сарду - не досягли рівня кращих його кінооперет.

У 1939 році Любич випускає стрічку “Ніночка”, де Грета Гарбо вперше знялася в комедійній ролі. Наша офіційна критика назвала картину антирадянською, адже героїня фільму - така собі “твердокам’яна більшовичка”, яка після знайомства з матеріальними та емоційними благами Заходу вмить перетворюється на чарівну жінку.

В кінці 30-х - на початку 40-х років у Голлівуді загострюється політична боротьба. Громадянськи мужній фільм поставив у 1940 році Чарлі Чаплін. Сміливий, безкомпромісний фільм зняв режисер Джон Форд за романом Джона Стейнбека “Грона гніву”. А Ернст Любич - блискучу антифашистську комедію “Бути чи не бути”.

Після цього творчість Любича пішла на спад. У повоєнні роки, позначені зниженням рівня конкуренції в Голлівуді, загальною кризою кіномистецтва, спостерігається відхід від творчої діяльності або деградація багатьох визначних майстрів: Фріц Ланг, Престон Стердженс повторювали себе, Жан Ренуар повернувся до Європи.

Ернст Любич помер у 1947 році. Його останню картину - “Ця леді в горностаї” - завершив у 1948 році відомий кінорежисер Отто Премінджер.